

Aleksandra Spychalska
(Uniwersytet Wrocławski)

SPRAWOZDANIE Z SEMINARIUM NAUKOWEGO POŚWIĘCONEGO PAMIĘCI RAFAŁA LEMKINA

A REPORT FROM THE ACADEMIC SEMINAR
DEDICATED TO THE MEMORY OF RAFAŁ LEMKIN

SŁOWA KLUCZOWE: konferencja, międzynarodowa, Rafał Lemkin, Mińsk, ludobójstwo.

5 grudnia 2014 z inicjatywy Instytutu Polskiego w Mińsku odbyło się międzynarodowe seminarium naukowe poświęcone jednemu z najznamienszych polskich prawników – Rafałowi Lemkinowi. Seminarium zorganizowane zostało przy współpracy z Białoruskim Instytutem Prawoznawstwa – jedną z nielicznych białoruskich prywatnych uczelni wyższych, a do udziału w nim i wygłoszenia prelekcji zaproszono naukowców z Polski i Białorusi. Okazją do wspomnień była 55-ta rocznica śmierci jurysty.

Do światowej historii Lemkin przeszedł przede wszystkim jako twórca prawnej koncepcji zbrodni ludobójstwa i główny architekt ONZ-owskiej *Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa*¹. Ale jego dorobek prawniczy był znacznie szerszy – więcej o nim przeczytać można między innymi w jednym z artykułów składających się na niniejszy tom Wrocławskich Studiów Erazmiańskich (*Rafała Lemkina metoda i polityka tworzenia prawa*, A. Spychalska). Lemkin doktoryzował

¹ *Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa*, Dz.U. z 1952 r., nr 2, poz.9.

się na Uniwersytecie Lwowskim, po wojnie wykładał na Uniwersytecie w Yale, a w czasie swojego pobytu w Stanach pełnił funkcję głównego doradcy Foreign Economic Administration oraz doradcy Departamentu Wojny. Wielokrotnie nominowany do Nagrody Nobla, nigdy jej nie otrzymał. Walce na rzecz penalizowania zbrodni genocydu poświęcił prywatne i zawodowe życie. Pod koniec życia znalazł się w niezwykle trudnej sytuacji materialnej. Umarł niespodziewanie na zawał serca mając zaledwie 59 lat, 28 sierpnia 1959 r.

Rafał Lemkin uznawany jest za jednego najwybitniejszych polskich jurystów. Tymczasem przez polską i białoruską historiografię jego postać wydaje się być nieco zapomniana. Tym bardziej cieszy inicjatywa Instytutu Polskiego w Mińsku. Seminarium poświęcone prawnikowi okazało się być doskonałą okazją ku temu, by o dorobku Lemkina przypomnieć. Zauważyć należy, że miejsce grudniowego spotkania naukowego, a mianowicie stolica Białorusi, wybrane zostało nieprzypadkowo. Lemkin urodził się bowiem na grodzieńszczyźnie, w małej wsi Bezwodne koło Wołkowyska. Ówczesnie Bezwodne i Wołkowysk były częścią rosyjskiego caratu, w okresie międzywojennym należały zaś do Polski, a od '45 stały się częścią Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Obecnie to zatem także terytorium Białorusi. To tam Lemkin wychowywał się i tam zaczęła się jego naukowa droga.

Seminarium otworzył i moderował rektor Białoruskiego Instytutu Prawoznawstwa. Po krótko przedstawił on postać samego Lemkina. Wyjaśnił także, dlaczego pamięć o prawniku oraz kontytuowanie i rozwijanie jego myśli prawnej jest tak istotne. Wyraził on zainteresowanie współpracą z Instytutem Polskim w Mińsku i dalszym upamiętnianiem osoby Lemkina na Białorusi.

Następnie głos zabrała pani Urszula Doroszevska – od 2013 r. Dyrektor Instytutu Polskiego w Mińsku, wcześniej Ambasadorka Rzeczypospolitej Polskiej w Gruzji. Pani Doroszevska od 1992 związana była z Fundacją Instytutu na rzecz Demokracji w Europie Wschodniej w Warszawie. Współpracowała także Ośrodkiem Studiów Wschodnich i Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego. Zajmowała się projektami pomocowymi na rzecz rozwiązywania konfliktów i wspierania demokracji na Kaukazie Południowym, Ukrainie i Kubie. Od 2006 pracowała w Kancelarii Prezydenta RP, najpierw jako ekspert w Biurze Doradców, Ekspertyz i Opinii, a potem zastępca dyrektora Biura Spraw Zagranicznych. Pani Doroszevska zadeklarowała, że seminarium będzie

inicjatywą, która zapoczątkuje proces upamiętniania Lemkina i badań nad jego dorobkiem naukowym na Białorusi pod auspicjami Instytutu Polskiego.

Kolejnym prelegentem był prof. Marek Kornat – utytułowany polski historyk, publicysta i sowietolog. Związany na co dzień z Instytutem Historii Polskiej Akademii Nauk, prof. Kornat jest jednym z pierwszych uczonych, którzy rozpoczęli badania nad życiorysem i dorobkiem naukowym Rafała Lemkina. Opublikował on kilka interesujących artykułów na jego temat, m.in.: *Rafał Lemkin (1900–1959). Studium biograficzne*²; *Raphael Lemkin's Formative Years and the Beginning of International Career in Inter-war Poland (1918–1939)*³; *Barbarzyństwo – wandalizm – terroryzm – ludobójstwo. O Rafale Lemkinie i idei zdefiniowania „zbrodni w obliczu prawa narodów*⁴. Profesor Kornat przedstawił życiorys polskiego prawnika – począwszy od pierwszych lat na grodzieńszczyźnie, przez lata młodzieńcze we Lwowie i Warszawie, po burzliwe losy w trakcie i po wojnie oraz trudne ostatnie lata jego życia.

Kolejnym wystąpieniem była prelekcja mgr Aleksandry Spychalskiej – autorki niniejszego sprawozdania, doktorantki Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, członkini Pracowni Badań Prawo Orientalnych działającej przy WPAiE UWR. Mgr. Spychalska prowadzi badania nad myślą prawną Rafała Lemkina (przygotowuje obecnie rozprawę doktorską na ten właśnie temat) oraz jej kontynuacją w ujęciu współczesnym. Mgr Spychalska przedstawiła problematykę koncepcji prawnych polskiego jurysty – jego koncepcję tzw. zbrodni nowego typu (w tym przede wszystkim zbrodni wandalizmu, barbarzyństwa i terroryzmu) oraz podstawowe założenia prawnej koncepcji zbrodni ludobójstwa.

Seminarium zamknęło wystąpienie Jegora Kowalenki – studenta prawa międzynarodowego na Wydziale Prawa Międzynarodowego i Psychologii Prawnej Białoruskiego Instytutu Prawoznawstwa. Przedstawił on referat pt. „Odpowiedzialność kryminalno-prawna za doświadczenia

2 M. Kornat, *Rafał Lemkin (1900–1959). Studium biograficzne*, „Zeszyty Historyczne” 2004, z. 147, s. 107–157.

3 M. Kornat, *Rafał Lemkin. A Hero of Humankind*, A. Bieńczyk-Missala, S. Dębski (red.), PISM, Warszawa 2010.

4 M. Kornat, *Barbarzyństwo – wandalizm – terroryzm – ludobójstwo. O Rafale Lemkinie i idei zdefiniowania „zbrodni w obliczu prawa narodów*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2008, t. 8, nr 3 (43).

(eksperymenty) medyczne na więźniach faszystowskich obozów koncentracyjnych pod czas II wojny światowej”, w którym kontynuował rozważania nad problematyką odpowiedzialności karnej zbrodniarzy dokonujących ludobójstwa w czasie II Wojny Światowej.

Wydaje się, że spotkanie uznać można za niezwykle owocne. Prelekcje spotkały się z dużym zainteresowaniem białoruskich studentów i pracowników naukowych BIP. Zarówno dyskusje po wystąpieniach, jak i mniej oficjalne ożywione rozmowy umożliwiające wymianę różnorodnych punktów widzenia i doświadczeń związanych z podejmowaną podczas konferencji problematyką, z pewnością pozwolą na podjęcie w przyszłości dalszych, międzynarodowych i interdyscyplinarnych badań nad sylwetką Rafała Lemkina.

Specjalne podziękowania za zaproszenie do udziału w seminarium oraz niezwykle ciepłe przyjęcie należą się p. Aleksandrowi Gorodeckiemu, p. Urszuli Doroszewskiej oraz p. Tomaszowi Adamskiemu z Instytutu Polskiego w Mińsku, a także Rektorowi Białoruskiego Instytutu Prawoznawstwa.